

עמוס עוז : סדק מפולש לרוח

בעצם ימי טבת, ימי השמיים הנמוכים, נבעה סדק גדול בקיר חדרנו. יקירתי שלחה אותי אל תשבי אליהו, איש־הבנין של הקיבוץ מזה שלושים שנה, אבי כל בתי המקום.

תשבי אליהו שולי כובע־הקאסקט שלו מאהילים לו על עיניו תמיד, והמתבונן מתבונן אל חציים התחתון של פניו. תכופות ישפח המתבונן על קיומה של המחצית העליונה, הנסתרת.

כשבאתי אצלו, הגביה את מצחיית כובעו כפותח אשנב, והסביר לי, בחיוך טוב, כי אין הוא יכול לטרוח בסתימת סדקים בזמן שבתים חדשים קמים ונבנים. הזמן קצר והמלאכה מרובה.

משכתינו אחרי, והראיתי לו כי הסדק בכתלנו אינו סדק סתם. נתרפך ואמר: „באישורו של סאשקה אתפנה ואסתום את הסדק“. אמר, והשפיל מצחיית כובעו כמגיף אשנב.

סאשקה הוא מוכיר הקיבוץ, אדם של פנים אדומים ומשקפיים חפשיות ממסגרת. מצאתיו עסוק בהמצאת סעיפים לסדר־יומה של האסיפה הכללית. האסיפה, כך אמר לי, חייבת להתכנס ולהתווכח גם כשאין דברים של ממש להחליט בהם. אחרת תשתרר עצבות במקומנו, כי המחשבה על אודות דברים המתנהלים בכוח ההתמד ואינם צריכים לא מחאה ולא החלטה היא מחשבה מעוררת עצבות.

בענין תיקון הסדק, קשה לו לסאשקה להחליט על דעת עצמו. השלמתם של הבתים החדשים קודמת לתיקוני־סדקים למיניהם. אם נתחיל בתיקונים, כאלה ואחרים, תתעכב הבנייה וסופה שתשבוט. תיקונים הם דבר שאין לו סוף. אף־על־פי־כן, לכשתתפנס הוועדה, בראשית החדש הבא, יביא בפניה את ענייני, והיא שתפסוק מה מוקדם ומה מאוחר.

אין אדם עוזב את מקומו בשל תקלה קטנה, וודאי שאין חבר־קיבוץ־בעל־הפרה עושה כך בשל סדק שנתעפבה סתימתו, ואפשר שיבוא על תיקונו, כדברי סאשקה, בראשית החדש הבא.

חורף מלך בשדות. בוץ עלה מן הגינות ותפס לו שלטון על המדרכות הסלולות. ככל אנשי המקום, ויקירתי בתוכם, צריך הייתי לברך על החורף הגשום לאחר שלוש שנים שחונות. אבל אני לא בירכתי, בגלל הסדק הארוך לא בירכתי. זרמי מים אדירים עירערו את עמוד־התיכון של הבית, והסדק בקיר חדרנו נתרחב עד שנתן מעבר לרוח רטובה.

ידעתי מדוע סבל כתלנו מפל הפתלים. בחרנו לגור בחדר חיצון, ולא באחד החדרים התיכונים, שקירותיהם פנימיים הם ושכנים להם משני עבריהם. אני הוא שבחרתי

בחדר קיצוני, למורת־רוחה של יקירתי. כתמיד, נוכחתי בצדקתה ובמשוגגתי. יקירתי השלווה לא הזכירה לי את אשמתִי, ובמעמדי אף נמנעה מלהביט בסדק, כמתאפקת מלנעוץ מבטה בצלקתו או במומו של היקר לה. הצינה מיררה את חיי. חליתי, ושכבתי לבדי במיטתנו הגדולה, משתעל, סמוק־פנים ונב־ליחה. רפות וחמות היו ידי יקירתי המטפלות בי, וידי נוקשות וקרות. פעם, בהקיצו משינה חטופה, נוכחתי כי ניצלה את תרדמתי וסתמה את הסדק בעתונים ישנים. כה נכלם הייתי עד שעצרתי בעצמי מלהודות לה והתעלמתי מן המעשה. סאשקה נכנס לשאול לשלומי וביקש שאנצל את ימי־המחלה ואלקט שירים מתאימים למסיבה שעורכת ועדת־התרבות. לא הזכרתי את ענין הסדק, ויקירתי לא הזכירה את ענין הסדק, וסאשקה אפשר שכח את ענין הסדק, שהרי איש עסוק הוא. הוא שף את זוגיות משקפיו החפשויות ממסגרת, איחל רפואה שלמה, נפרד ויצא אל הגשם.

מקומנו פרוז לסערות העזות והמושכות של ימי טבת, ופקעת של עתונים ישנים אינה מכשול בפני רוח היודעת את רצונה. באחד הלילות פרצה הרוח פנימה, סוחפת עמה את מתרסי יקירתי ומפזרת על פני החדר קרעי־נייר שעבר זמנם ובטל עניינם. יקירתי נמנעה מלסתום את הסדק סתימת־ארעי חדשה. להימנע מלהכאיבני התכוונה. מעולם לא יקרה לי כבזמן ההוא. נאלצנו להעביר את מיטתנו אל הקיר שכנגד, הקיר הגובל בחדר השכנים. מדי־ערב פיעפעעו אלינו צלילי מקלט־הראדיו שלהם, ומדי לילה — חריקת קפיצי מיטתם. ער ועגום הייתי מתהפך בין הכסות, והרוח באה מן הסדק וצחקה לי והקשתה את מחלתי. חולה שכבתי עשרה ימים וחולה קמתי ביום האחד־עשר לנסוע במכונית־הבוקר העירה.

ב

בשמונה בבוקר הקיאה אותי המכונית אל משרצי־האדם של התחנה המרכזית. פניתי לחפש את המכונית ההולכת לשכונת מזלג־עקום. בשכונת מזלג־עקום, שכונה של צריפים על חוף־הים המצחין, באצבעה הצפונית של העיר, מתגורר ברוך מכתש. אם לא בגד בי הפתק שבכיסִי, שוכן הוא בסמטת כמעט־בטוח, במשפך הסימטה, סמוך לים.

מן הראוי שאסביר מדוע גמרתי בנפשי ללכת לשפוך את לבי לפני ברוך מכתש. מעולם לא ראיתי את פניו של ברוך מכתש. גם כיום לא אדע אם אמנם קרוב הוא לי קירבת־דם או אך ידיד רחוק הוא למשפחתי. כל בני משפחתי, עד לשלוחותיו הנידחות של השבט המרובה־מספור, היו מדברים בו בכבוד, ולא לעתים קרובות היו מדברים בו. בית־אבי מחזיק עצמו בית חכם, אך בשעווה הרכה של נפש־ילדותי נחרת שמו של ברוך מכתש, החכם מכולם, הנכבד על כולם, הרחוק־מגשת. בבגרותי למדתי כי בכוח קרינתו הרחוקה בחרו להם כל בני המשפחה עיסוקים של אצילות, שלא לבייש את שמו. אבי מנהל, בשותפות עם ארבעה דודנים קשישים,

בית־ממכר־עתיקות בירושלים. מזור, אומר אבי, עד כמה גס לבו של העם העתיק הזה בחפצי־עתיקות, ושמונו של בית־המסחר יעיד.

פעם הביא לנו אחד הדודנים הקשישים מתנה: פרוכת עתיקה וגוויל־קלף בתוכה, כתובים עברית, הכל בתבנית־נוי מוקטנת, עשויה לתפארת. יקירתי ואני, בהיותנו להוטים אחרי החדש, הטמנו את המתת במעמקי ארוננו, ובכך גרמנו עגמת־נפש למי שהביאה והוספנו זרות על זרות.

יחיד אני במשפחתי שזילזל בשמו של ברוך מכתש וביזה את קרינתו בכך שאָנס עצמו להיות עובד־אדמה. סופו של עובד־אדמה זה שבעודו חולה הוא נוסע ליטול עידוד ועצה מפי ברוך מכתש עצמו.

האיש בלשכת־המודיעין גיחך כאשר שאלתיו היכן חונה המכונית ההולכת לשכונת מזלג־עקום. נפל סיכסוך, כך הסביר לי בליגלוג, בין חברת־התחבורה לוועד של שכונת מזלג־עקום. הם מחשיבים עצמם יותר מפפי ערפם, והחברה השביתה שירותיה לשכונה הזאת. כך יאה להם, לאותם מחשיבי־עצמם.

רגזתי על גיחוכו של הפקיד וביקשתי להתלונן עליו. אלא שפני החברה כפני האיש היושב מטעמה מאחורי האשנב, ואני — מי אני, החלטתי ללכת ברגל. הדרך רבה, ובלכתי — אכין עצמי ואערוך דברי. עדיין לא ידעתי מה עזרה אבקש מברוך מכתש. שיערתי כי בשורת עזבי את הקיבוץ תשמח אותו, ובטחתי בקשריו ובהשפעתו שיפלוסו דרך ויתקינו מקום ראוי ליקירתי ולי.

פניתי ללכת וסביבי רחובות התחנה המרכזית האופיים צעקת־תמיד, צעקת מוכרים וצעקת קונים וצעקת אָצים לדרכס וצעקת המחפשים דרכם ואינם מוצאים.

בוץ הקיבוץ דבק אל נעלי ואיך אבוא אל ברוך מכתש ונעלי מטונפות בבוץ. הנחתי רגל על ארגזו של מצחצח־נעליים זקן, והאיש ברר לו בקפדנות את מכשיריו ועשה מלאכתו ביישוב־הדעת.

פעמים רבות ראיתי מטוס־סילון משייר אחריו צלקת לבנה בבשרם של שמיים כחולים. שעה שהעלה הזקן ברק על נעלי נשאתי מבט לעבר קולו של מטוס וראיתיו חורץ סדק כחול, דק ונמרץ, בקליפת שמי־החורף הנמוכים, האפורים.

כשרכנתי לשלם למצחצח־הנעלים את שכרו, אחזתני בוושה. האיש היה שב־שער וארשתו ארשת זיקנה נבונה ומכובדת. דומה היה דמיון רב לזרובבל פלד, חבר קיבוצנו וגאותו, אשר יד ושם לו בהנהלת ענייני המדינה. נכלמתי על שהנחתי לזקן בעל הדרת־פנים שכזו שיגרר את הבוץ מעל נעלי. מעולם לא התרתי לאיש לעשות מלאכה זו תחת.

חולה הייתי, ומחלתי סיחררה את ראשי וריפתה את כל בלמי.

פסעתי ברחובות המדוכדכים, באותן סמטות הנמלטות מפני התחנה המרכזית והתחנה המרכזית רודפת אחריהן. כאן חונות המכוניות ההולכות אל מושבות

רחוקות, אל כפרים ערביים ששינו פניהם, אל קיבוצים שבחורף הזה הגשם מלטפם, גשם אהוב שנתמהמה שלוש שנים.

לא היתה חרטה בלבי, נשבע אני שלא היתה בי חרטה. מדוע אפוא הסבתי ראשי והבטתי לאחור?

מצחצח-הנעליים אציל-הפנים הלך בעקבותי, ארגזו ואבזריו תלויים לו ברצועה על כתפו המרופטת, והוא מתאמץ להדביקני.

עמדתי תמה. הלא שילמתי שכרו, אף מילמלתי מלת-תודה. יניחני לנפשי. חולה אני, ודרך ארוכה לפני.
„בחור, עשה לי טובה“.

מילדותי אדם המבקש ממני חסד מעורר בי רגשי סקרנות ושמחה.
„חתום כאן, על הגליון הזה“.

אמר ותחב אל פני הדולקים דף מקומט, כתוב במכונת-כתיבה, וחתימות רבות מכתומות את שוליו.

„לא“, אמרתי, „אינני אוהד שום מפלגה, אינני רוצה בפירוק-נשקן של המעצמות, אינני מתנגד לחילול-שבת. הנח לי“.

הזקן הביט בי בתוכחה. מבטי-תוכחה דרפם להשליט בי צייתנות וקשב.
„לא, בחור. לא שתחתום את שמך. שתחתום את שמי. המכתב צריך את חתימתי, ואני אינני יודע לכתוב אותיות עבריות“.

נכנסנו, הזקן ואני, לתוך עשנה של מסעדה עייפה, וישבנו זה לעומת זה, הוא בכבודות של קשישים ואני בכבודות של חולים. אמר לי את שמו, ושנה מחשש טעות, ואני חתמתי תחתיו בכתב-ידי הרפה: „שמואל הכהן יתום“.

חתימתי והתעוררתי לקרוא את גוף המכתב.

באה המלצרית, נערה של פנים ארוכות ורוות, ורכנה אלי. הלכה והביאה שתי כוסות חלב מתוק וחם וארבע לחמניות יפות, לי ולשמואל הכהן יתום.

דיירי רחובות התחנה המרכזית ועובדי הסמטות הסמוכות כותבים מכתב משותף אל הנהלת חברת המכוניות. נשברה רוחם מעקת הרעש וההמולה. אמנם הבטיח אבי-העיר שיעתיק את התחנה המרכזית אל מקום אחר, כפי שנקבע בתכנית-בניין העיר. אלא שההבטחה, אם תתגשם, תתגשם בעוד שנים רבות. עד אז מבקשים הכותבים ממנהלי החברה שיקפידו עם נהגיהם ויאסרו עליהם לצעוק זה אל זה ולהחליף מהתלות מקצה התחנה ועד קצה.

צחקתי מן המכתב וריחמתי על כותביו התמימים. קריאות הנהגים אינן אלא לחש קל, בטל-בששים, בתוך צעקת-התמיד האופפת את המקום הזה.

נתתי את הדף בידי הזקן ואמרתי לו דברים של רוע-לב: „אתה מצחצח-נעליים אתה. כדאי שתצחצח את נעליך שלך. אין מראה נעליך מעורר את העוברים-ושבים להצטרך למלאכתך“.

גסות-רוח יש בי כלפי מי שצריך את טובותי. זקן זה, שאינו מסוגל לחתום את שמו, מתנשא ומעמיד כנגדי פנים נכבדות כפני חבר-קיבוצנו זרובבל פלד הידוע.

רצה הזקן לומר דבר של הכנעה. עד שטיפסו המלים מלבו אל לשונו אחזה בערפי יד וזה, יד של אצבעות קרות וחזקות. פניתי לאחור ונמצאתי מתבונן מלמטה למעלה ברוכל גדול, בשפם עבות, בשער שמן מנצנץ, בעיניים קטנות וערומות.

ד

„הברכה והשלום להאדון יתום“, אמר הרוכל ולא ריפה את אחיות אצבעותיו בערפי. הזקן השיב מילמול מעין „ברוך השם, סולטניאן, ברוך השם“. סולטניאן נתן כבוד למצחצח-הנעליים, והלה השיב לו חיבה על כיבודיו.

חשבתי בלבי: שנים אלה, שפרנסתם על התחנה השיפורה הזאת, איזה חוטים הולכים מן האחד אל משנהו.

הרוכל התיר צרורו ופיזר סחורתו על השולחן, ואני תיעבתי את מגע אצבעותיו הקרחיות בבשרי. „רוצה?“ שאלני, מנומס וכמו־מלגלג, „מאד בזול. בחצי־חינם“.

חפיסה של תמונות נבזיות, תצלומי זימה ופריצות, שיטתה בי וטרפה עלי את צלילותי. פני האדימו. לא בשל מחלתי האדימו פני. רוגזה משוגעת חירחרה בי, ושרירי בטני נתכווצו משנאה. באצבעות מעוותות שיספתי את תמונותיו של סולטניאן, מפריח באוויר המסעדה פיסות קטנות ונפחדות.

באה תדהמה והביאה עמה דממה סמיכה. אט־אט צנחו הקרעים שהפרחתי ונחו במתינות על השולחנות הלחים ועל הרצפה המרופשת. במאוחר למדתי כי כל קרע מקרעי התצלומים פריצותו מסעירה שבעתיים מפריצות התצלום השלם.

הזקן המעיט עצמו, נתכרבל בפנתו, רכן אל החלב שקניתי לו בכספי, לגם לגימות קטנות ופלט שיעולים גדולים.

לאחות רחמניה דמתה המלצרית שעה שרכנה וליקטה את הקרעים ונתנה אותם חרש בידי סולטניאן.

מכוננית חלפה כרעם לבן ברחוב הדולף, ובעברה פלטו מעיה סילון של עשן שחור. העשן בא פנימה, ואני נאחזתי קבס. לולא שרירי גרוני שנתכווצו בחזקה, אפשר שהייתי מטיח קילוח של קיא חיור.

סולטניאן יצק את גופו לתוך אחד הכסאות הירוקים, ודיבר אלי בקול מוכיח: „כך עושים? — כך לא עושים. רוצים — קונים. לא רוצים — לא קונים. למה לקלקל? חבל. חבל מאד“.

תוכחתו תוכחת־אמת. כמה שוטה אני, כמה נבונים דברי הרוכל. לא ידעתי מה אשיב לו. יכול היה לדרוש שאשלם לו מחיר סחורתו, להפונתי יכול היה. מלאתי צער, הבושה עצרתי מלבקש את סליחתו, אך לבי מצא דרך לפייס את הרוכל. „תנו אלי את המכתב ההוא“, אמרתי בקול חם, „את המכתב אל מנהלי חברת התחבורה. אחתום עליו גם אני, אמנם, אינני מדיירי התחנה המרכזית ולא מעובדי הסמטות הסמוכות. אבל תוספת חתימה של אחד נוסע שאיננו אזרח העיר עשויה להועיל למכתבכם“.

הזקן הגיף עיניו ושקע במחשבות. רק שפתיו נעו, כמטיחות טענות שאין להן קול. המלצרית חדלה ממלאכתה, ובעוד המטלית הלחה בימינה רכנה לעברי בסקרנות. הסדק המוארך של עיניה חתך את הקו המוארך של פניה, כאילו צלב נמרץ ציירו לה על גבי פרצופה העייף.

סולטניאן החליק באצבעות שמנות על גבי שערותיו המשומנות והתבונן בי בכונה רבה. הגשם אפשר שהיה עליו להשתתק אף הוא, אלא שלא השתתק ולא התגבר ולא השתנה אלא הוסיף לחבוט באספלט הרחוב ולבקש לו פתח לחדור אל האדמה הלכודה מתחת למשטח הכביש.

הזקן נתן את המכתב לידי סולטניאן, וסולטניאן הניחו לפניו. „שגעון“, אמר הרוכל, „שגעון; מאה מכתבים שלחנו, ומאה מכתבים עוד נשלח. אם לא יסלקו מכאן את התחנה המרכזית, כולנו אבודים. הסרחון והצעקה שוברים אותנו. נשתגע. כולנו נשתגע. מחר או מחרתיים נשתגע. צריך ללכת אל אביהעיר ולדבר אלו, שיבין, שיעשה משהו. אבל אנשים שלנו, סיים בעצב, „אנשים שלנו אינם יודעים איך מדברים אל אביהעיר. אין כאן אחד שיעזו לדבר בשם כולם“. הזקן הניד ראשו חרש, והמלצרית מילמלה כהד: „כולנו“...

עורי סמר ושני נקשו זו בזו. לא מפני הגשם ולא מפני מחלתי אלא מפני מבטם הנאחז בי כהיאחו אצבעות קרות וחזקות.

מבטי סבב והלך החוצה, חוצה את זגוגיות המסעדה ואת מסך הגשם.

קבצן עיור שוטט באדישות הלוך-ושוב על פני המדרכה ולגופו בלואים ספוגיים. האפשר שיהיה גופו עיור לגשם כעיניו העיורות למראות. אזני הקבצן, כאזני עטלף ענקיות, ארבו לקולות צעדים. בפתאום היה עט אל עבר צעדי עובר-רשב, לופת שרוול או בגד באצבעות כחולות, ואינו מניח לקרבנו עד שיחוש צינתה של מטבע בכפו.

עשוי הייתי להתבונן בו לעולם-ועד, אלא שבמרועיני ראיתי איש קרב מנגד, קבצן גם הוא, עיור גם הוא. לנוכח המטר העז הרכיב על עיניו הכבויות משקפיים-שמש גדולים. נפלו שני העיורים איש במלפודת רעהו, לפתו איש בגד חברו, ושילחו זה לעומת זה כפריד רעבה לנדבה. בא הגשם ומילא את ידיהם המושטות כקערות. הרוכל והמצחצח והמלצרית צלבו את גופי במבטיהם. ידי סולטניאן מוללו את קרעי תמונתיו.

„זר אני בעיר הזאת“, מילמלתי אל נפשי. „עזרה ורחמים באתי לבקש, והנה נפלתי בידיכם. אף-על-פי-כן“, נתחזק קולי, „אלך ואדבר בשמכם. מעשה כרוחי הוא. כן, אלך!“

ה

סולטניאן יצא, ושב והביא עמו אנשים רבים, דיירים ורוכלים ונוסעים שזמנם לפניהם. יינות טובים עלו על השולחנות, יינות בויערים ירדו אל קרבי. עלתה בי שמחה דרוכה ובוטחת. הלכה תוגתי, ונטלה עמה את מחלתי.

האנשים דיברו אלי ואני דיברתי אליהם. כולם כאחים לי, ואת צעקתם אלך ואטיח באביה־העיר. אהלום בשולחנו. ארים קולי. לזוועה נהפכה התחנה הזאת. עוד מחר ייצאו הדחפורים להכשיר מקום לתחנה החדשה. עוד מחר. הרחק מן העיר יקימו אותה, ותהי שלוה לאנשי, אנשי הנדכאים, אנשי הטובים... היו בהם סוחטי־מיץ־הדרים־טרי, סוכני־איגרות־גורל, מוכרי־עתונים בעלי־דוכנים ומוכרי־עתונים קלי־רגל ואדירי־קול. היו בהם כייסים והיו ספסרי־כרטיסים, סרורים וסבלים — כולם אנשי־מצוק שצעקת התחנה המרכזית עשתה שמות בגופם וברוחם.

היינות נלגמו, הקולות נשתלבו, ההפגנה הקטנה יצאה לדרך, ואני בראשה. קהל מרי־הנפש הלך בעקבותי, וסולטניאן לימיני, שומר ומגן לי.

כשני תריסרי אנשים, יתומים מסיסמות וכרזות, יצאנו לדרךנו. סמוך לבית השלטונות הסבתי ראשי לאחור ונוכחתי כי מנין ההולכים עלה עד שתי מאות. באו אנשים וחקרו להיודע כנגד מי אנו מפגינים. לא שאלו על מה ההפגנה, אלא — כנגד מי. שמעו מענה לשאלתם, ונספחו אלינו.

בבואנו לרחבת בית־השלטונות העלבי סולטניאן והרפיבני על כתפיו, והעם הריע. כשיכור נופתי זרועותי וקימצתי אגרופי אל נוכח הבנין האפור, ושכרוני לא פג אף בבואי, יחיד ורוטט, אל פנים הבנין. זכרתי את הממתנים למעשי־נפלאותי, הנטועים בדריכות על הרחבה מופת־הגשם, ונתלהטתי. נשכח ממני העצב, נשכח האיש השוכן בפרוור מזלג־עקום. קדושת שליחותי פיעפעה בי וחסמה את כל מבואותי. פקיד־המודיעין הורני את הדרך ללשכת מתכנן־העיר, בחדר שלוש־מאות.

1

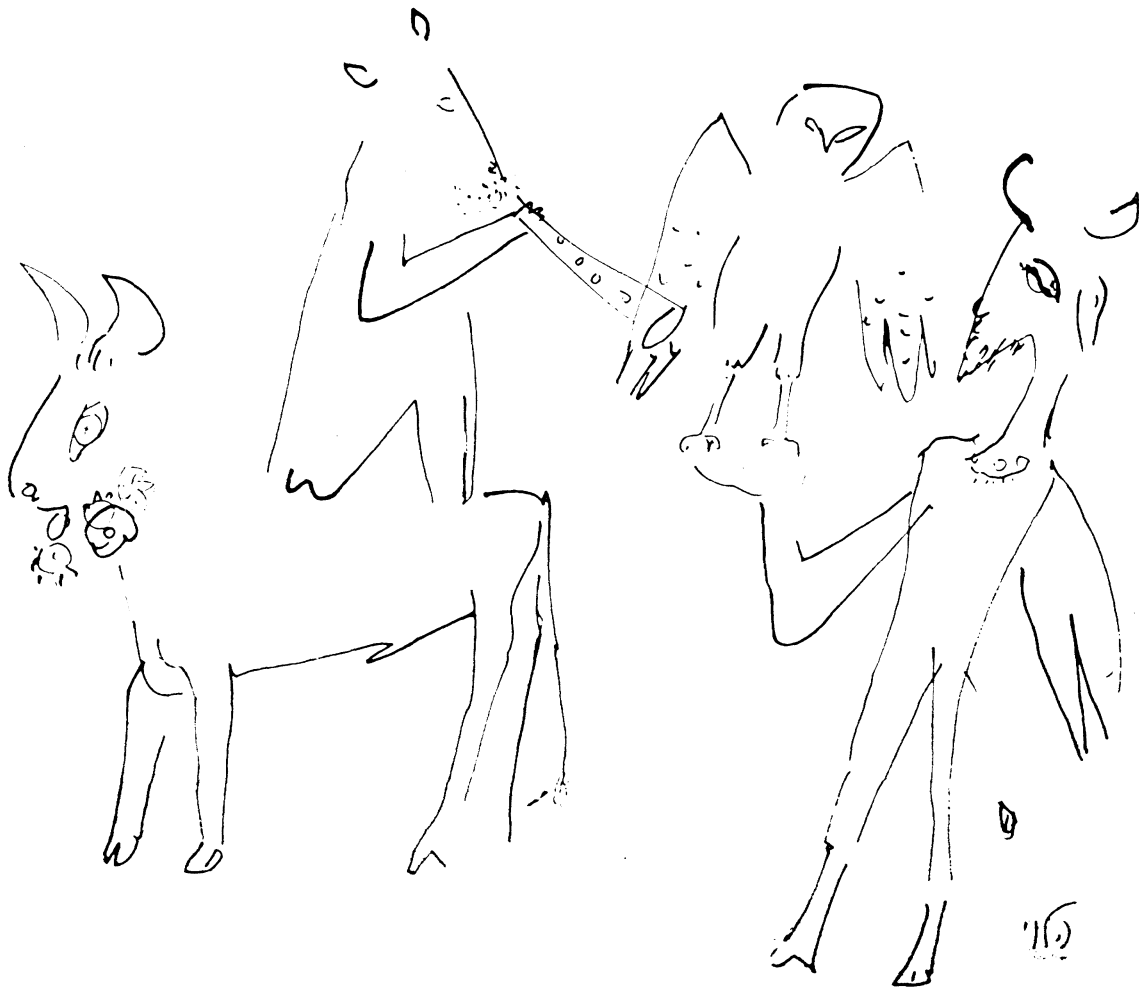
אזרחי העיר סבורים כי הגה עירם נתון בידי איש צעיר ונמרץ. אף אני לא שיערתי כי אביה־העיר הוא ישיש מופלג. ותיקי העיר וראשונה אפשר זוכרים הם את הישיש מאז ימי כהונתו הקודמת. בימי־בראשית של העיר כיהן האיש כאביה, הראשון באבותיה. יש אומרים עליו כי הוא מיסדה של העיר הזאת. מי יידע אל־נכון דברי־נושנות המרפרפים על גבול האגדה והדימדום. רבים־רבים אחזו בכס אביה־העיר לאורך השנים המצהיבות.

אני, שאינני מוותיקי העיר ואף אזרחא אינני, לא ידעתי באיזה פנים שלוח אני להטיח טענותי. אך פקיד־המודיעין שלחני אל לשכת מתכנן־בנין־העיר, וטוב שאספר דברים כסדרם.

מתכנן־בנין־העיר קידמני בקימה של כבוד ושידלני שאניח לעסקי התחנה המרכזית, כי הענין ענין קשה וסבוך ונפתל.

נאום זועם חילחל בי, אך אני לא ילדתי. היושב מעבר למכתבה ביקש שאכלא דברי עד שאשמע מפיו סיפור מעשה־שהיה. רך היה קולה, וידי קטנות וורודות כידי תינוק.

„מעשה אסון“, פתח ואמר, „אסון כבד. משפחה אחת היתה גרה בבית נטוש, בפרוור הדרומי של העיר, בתחום שליטתה של לשכתי. גגו של הבית נטה ליפול, והיה תלוי

מחלומותיו של יוסף הלוי

ועומד בנס. הכרותי על הבית שהוא מסופן ליושביו, והבטחתי לשפן את המשפחה באחד משיפוני השלטונות. בוני השיכונים ממהרים במלאכתם, ואני עומד עליהם ומאיץ בהם. אף-על-פי-כן איחרנו את המועד, איחרנו. גגו של אותו בית פער סדקים והשיר גושי טיח ואבן על ראש בני המשפחה. כל רוח היתה מניסה אותם אל הרחוב, ביום ובלילה. שער בנפשך את האימה! בבית תינוקות רכים, ובחוץ — חורף מקולל. הסדקים דלפו גשם, ובבית, שהיה נמוך מתחת לפני הרחוב, עמדה שלולית ללא מוצא. אבי המשפחה זנח פרנסתו והיה עומד ומתחנן אל הגג שירמוז להם קודם שיגמור בדעתו ליפול על ראשם. דעתו נתבלעה, והיה מכה את ילדיו בלי רחמים.

„הלילה, שתיים או שלוש שעות אחר חצות, יצא האיש אל הסופה, טיפס ועלה על הגג ובעט בסדקיו בשגעון. לבסוף הלם בו בפטיש-הורסים, הפילו על ראש ילדיו, ונפל גם הוא אל תוך ההריסות. זו המתיחות שכך עשתה לו. פקעו מיתריו. איום ונורא“.

מתכנן-בנין-העיר קטע את דיבורו הלחשני, ונשתתק. החזרתי לו שתיקה, והתבוננתי בידי-התינוק הוורודות שלו. לפתע פרץ בשאגה: „שמעת?! שמעת?! — עכשיו סלק את פרצופך מלישכתי. מהר!“

צייתי לשאגתו ויצאתי על בהונות.

בלשכה מספר שבוע-מאות-וששים יושב הסטטיסטיקן העירוני. בדברים שקולים ומנומסים העתרתי עליו כי התחנה המרכזית גדושה מכוניות ואנשים מעבר לשיעור שההגיון סובלו. הסטטיסטיקן העירוני פניו עשויים כמין בית-כלא; עיני-החול ערות, מתרוצצות כשבויות בתוך פרצוף-דוב מנומנם, אפרפר. בעת דברי רשם האיש ספרות בפנקסו. אחרי שנסגר מעגל טענותי, עמד מכסאו והתיו עלי קילוח של ספרות נחרצות, מהולות במטר של רוק דביק. קטונתי בעיני. ספרות נחרצות דרכן להטיל בי מבוכה. עד שחיפשתי בלבי מה אעשה ואמצא חן בעיניו, נודעק הטלפון. נטל הסטטיסטיקן העירוני את השופרת והזרים אל תוכה את אשדות-ספרותיו, כנהר שנשתנה מהלכו ונתחלף אפיקו.

במסדרון נקהלו עלי הסדרנים להשליכני אל מחוץ לבנין השלטונות. נאחזתי במכשיר כיבוי-הדליקות, שלא יגררוני בכוח. בא זרובבל פלד ושאל על מה המהומה. בירכתיו בפנים מאירות, שהרי זרובבל פלד הוא חבר קיבוצנו וגאותו קיבוצנו הוא. צימצם עיניו כמחפש את שמי בספר-טלפונים עב-כרס. לבסוף הכירני וחיך אלי אותו חיוך מפורסם שצלמיה-העתונים עשאוהו אהוב על המדינה כולה. לא שאל למעשי ולא שאל למתחדש בקיבוצנו אלא טפח על שכמי ואמר: „כבר אתה כאן? — אתה, לגדולות נועדת. הלא אתה קרובו של ברוך מכתש“.

ראו הסדרנים שאני חביבו של זרובבל פלד והניחו לי.

מנהל לשכת-הרשיונות, בחדר אלף-וחמש-מאות, היה היחיד שהאיר לי פנים. בכובד-ראש ובסוד גמור ניאות לבשר לי כי לשכתי מעיינת במתן רשיון לפתיחת בית-קולנוע גדול ומפואר, סמוך ככל האפשר אל התחנה המרכזית.

ז

בעיניים דולקות פרצתי לבסוף אל לשכת אבי־העיר אשר בחדר קֶץ־המספרים. שתי לשכות היו שם, אחת מפנים לחברתה. בלשכה החיצונה שורת מזכירתו של אבי־העיר, ובלשכה התיכונה, מאחרי דלת גדולה מוגפת, הוא בכבודו. נשאתי מבט שיכור אל פני המזכירה, וראיתי את ירדנה גבע. רגלי בגדו בי ונולו ממני והלאה, וסערות־נעורי באו ועמדו בגרוני.

„את“, שאלתי, שיפור.

„אתה“, השיבה.

ירדנה, אהבתי הנוראה, אהבתו הנוראה של אחי־בכורי המת. ירדנה, שהלכה ממני אל פניו הבהירים מפני, אל חיוכו החם מחיוכי, אליו, הטוב ממני תמיד, הטוב ממני בכל. אחי־בכורי אשר נקצר באחת מאותן פעולות־תגמול מאוגרפות שאין להן תגמול.

כל בני משפחתי, קרובים וידידים ומכרים, שמחו כשהלכה ממני אל אחי הבכור, אחי הראוי, ברוך מכתש עצמו, שמעולם לא הראני את פניו, קרא אליו את ירדנה ובירך על הזיווג.

מיום שנקצר אחי לא ראיתי את פניה, פניה המכבים בי את לבי. והנה מצאתיה, פקידתו של אבי־העיר. ירדנה קמוטה, ירדנה ממושקפת, ירדנה אדיבה.

מה היה בי כשפתחתי ואמרתי: „גברתי, אני מבקש להתקבל אצל אבי־העיר ולדון אתו בעסקי התחנה המרכזית. עוד מחר עליו לצוות על פועליו לגשת לבנין תחנה חדשה, הרחק מלב העיר“.

ירדנה הסירה את משקפיה והחוותה בהם כלפי מעלה. לולא היתה שם תקרה היו משקפיה מורות השמימה.

„ומה על הנוסעים“, אמרה. „מה יהיה על רבבות הנוסעים, אם אמנם נעקור את התחנה המרכזית ממקומה ונקבע אותה הרחק מן העיר? — רד על שולחך והטח כסילותם בפניהם. הלא גבר אתה!“

„גבירתי“, לחשתי ולא ידעתי מה עוד אלחש לה, „גבירתי...“

„והרעש“, חייכה ירדנה אל עצמה ולא אלי, „הרעש שעליו הם מוחים, הרעש המשגע אותם ומכלה את בריאותם, מי מקים את הרעש? מי? הם עצמם! אותם סרסורים, רוכלים ותגרנים המטפסים איש על צעקת חברו על־מנת למכור מרכולתם ולגרוף פרוטותיהם. ואתה, הרי אינך מכאן. זר אתה. שוב לך אל קיבוץ האידילי. שם מקומך. לך“.

לז רק היטיבה עמי והגידה לי: טפשון אתה. היקרה במלות־אהבתה: טפשון. כמה נפתלתי אי־אז, קודם־מבול, על־מנת שתגיד לי: טפשון, טפשוני. אבל ירדנה לא היטיבה עמי. קולה היה שטוח, כקול טפות־הגשם בחלונות המשרד.

„רד ואמור להם ששטים הם. מה יהיה עליהם אם אמנם נרחיק את התחנה המרכזית? לאשר תנודד התחנה, ירוצו אלה בעקבותיה. הלא התחנה המרכזית היא

חיייהם והיא מעייין־שמחתם ושעשועיהם והיא הדבק המאחד אותם. ממנה פרנסתם, ובלעדיה אבודים הם. כך תאמר להם: אבודים".

"גבירתי", מילמלה מתוכי הקדחת, ואצבעותי לפתו ומעכו בעווית את ערימת המסכים המתגבנת על מכתבתה.

בכוח ניסתה ירדנה לעצור בעדי, אבל אני הדפתיה וקרבתי אל הדלת האטומה, ששום מספר לא התנוסס בחזיתה.

"הנח לו", אמרה ירדנה, ומה היה בקולה אם לא עצב רך. "ישיש הוא. ישיש מאד וטרוד מאד. מעולם לא חשת, אתה, מה כבדו של כרך שלם הרובץ על גולגולת אחת עייפה. תן לו זמן. תן לו שלווה. עוד יפעל גדולות".

אבל אני הקשתי בדלת באצבע חרדה.

מענה לא בא.

"אדוני אבי־העיר", צעקתי, "פתח לי, פתח לי, חוס עלי ופתח לי...".

מענה לא בא ואני בלעתי דמעות אפלות. בימי המבול נדרתי שלא תראינה עיניה של ירדנה את בכי. עתה נשטף הנדר בזרמים רותחים. אחזתי בכתפיה של ירדנה, כתפיים חיות וחמות ככתפי אחי החזק, המת. טילטלתי את גופה ושאלתי בקול סדוק: "מיהו היושב שם, בפנים? מיהו? היש שם אדם, או מכתבה ריקה מונחת שם, או יתומה־מאב העיר הזאת?"

"ודאי שישנו", אמרה ירדנה (ומדוע לא ריחמה ולא הוסיפה: "טפשונו?"), "אלא שוקן הוא מאד, ואזניו כבדות. אולי שקוע הוא בעבודתו. אולי חושב מחשבות. אולי נרדם".

"אבל — מיהו, גבירתי, מיהו?...". צעקתי, והצעקה גוברת על הצועק ומטלטלת את כל גופו.

"ברוך מכתש", אמרה ירדנה בפליאה דקה.

אחזתי בקסת והפכתיה, פיה אל השולחן המכובד. טבלתי עשר אצבעות־ידי בשלולית הדיו השחור, ובהנף־יד מטורף טבעתי בפני ירדנה ובצווארה הלבן עשרה אותות; לו רק יכולתי לעשותם עשר כוויות־תמיד!

קודם צאתי חטפתי דף־נייר גדול ובאותיות עקומות כתבתי עליו: בסמטות התחנה המרכזית סובב רוכל ושמו סולטניאן. הוא מוכר תצלומי־זימה. מתכבד אני להציע בזאת את מועמדותו למשרת אבי־העיר.

ח

המדרגות האחוריות הובילוני אל החצר האחורית, ונמצאתי עומד בסימטה שמאחרי בית השלטונות, חומק מראות פני שולחי.

נעלם ממני איך ניחש האיש נכונה את סוף דרכי. על המדרכה הרטובה שמנגד רבץ שמואל הכהן יתום, דוכנו ואבוריו לפניו, ופיו גורס מין זמר לח ומנומנם. בירכתיו, והוא השקיף בעדי והלאה ולא נתן לי אות. מחריש השתהיתי על־ידו. הזקן ניקש בדוכנו במברשת־ציחצוח ומילמל חרש, בניגון של חסידים:

„כשכל הפועלים יניחו תפילין,
ובחוצות תל־אביב ישמרו שבת,
— אזי משיח לתל־אביב יבוא...”

נתתי גבי לזקן ולפזמונו, והלכתי ובאתי אל התחנה המרכזית.
היתה שעה של ערב. הגשם דלף, עקשן כקללה, אבל אני הייתי מחוץ להשגידים של
צינה וטחב.
החמצתי את מכונית־הערב של קיבוצנו ונסעתי באחרת, המוליכה אל צומת־הדרכים
מהלך שתי שעות מן הקיבוץ.

ט

הסופה השחורה הדיחה את הלילה שיסלק את כוכביו וירחו מתפקידם, ואני כיונתי
דרכי לפי האורות הרחוקים של ביתי.
בלכתי, עייף ומוגף, בכביש המסורגל כשרטת בבשר השדות הרטובים, נטפל אלי
תן קטן. הלך אחרי ובכה. רקעתי ברגלי. נרתע ופרץ בצחוק תני. החשתי צעדי.
רץ. יידיתי בו אבן. הבריקו עיניו בתוכחה. גחנתי אליו וליטפתי. נתחפך בי.
הרמתי והבאתיו אל מפנים למעילי.
נעלי נתעטפו בוץ, והבוץ מחק את סימני מלאכתו החרוצה של שמואל הכהן יתום.
רטוב ונוקשה באתי בשערי הקיבוץ, והתן בחיקי.
הבתים החדשים, בתיו של תשבי אליהו, עמדו חשכים בגשם, ושומר כבד במעילים
סובב ביניהם. סטיתי מן הדרך, קרבתי אליו ובירכתי. השיב שאשקה ברכה ושאל
לבריאותי. עברתי על פני חדרנו, וחלונותיו היו חשכים. רק בעד הסדק הגדול בקע
אור רך. מתחת למדרגות, בפינה נסתרת מרוח ומגשם, ערמתי שקים יבשים והנחתי
עליהם בעדנה את התן הישן.
הלכתי אל תשבי אליהו ומצאתיו שקוע בכורסתו ובעתונו. תנור קטן בער בחדר,
אף־על־פי־כן היה הקאסקט שלו חבוש לראשו, מסתיר את מחצית פניו העליונה.
פתח אשנבו ובירכני בערב־טוב. השבתי לו ברכה, וביקשתי מידו את המפתחות.
נתנם ביד. נפרדנו, ותשבי אליהו הגיף אשנבו ושב ושקע בעתונו.
בחפזון העליתי אור במחסן־הבנאים, ובחפזון הכינתי דלי מלא מלט רך.
טילטלתי סולם גדול אל כותל חדרנו, וסתמתי את הסדק ביד גסה.
מימי לא עבדתי עבודת־בנין, ובמלאכת־ידי הנחפות בטחתי אך מעט. ודאי לי
שאצטרך לשוב ולסתום את הסדק. ובכן, אשוב ואסתום את הסדק ואהיה עקשן מן
הסדק, עד שיתיצב לו עמוד־התיכון במקומו. הבית הלא ימצא לו באחד הימים את
ננוחתו הסופית, זו שנועדה לו בדרך הטבע.
חלצתי את נעלי, ועל בהונותי היחפים באתי אל ביתי.